

Ötöd napra e' végzés után történt ama szerencsétlen csata, melly előtt Lajos Király kijegyezvén kinek kinek álló helyét Drágffy Jánosra bizá az Országnak Boldogságos Szüz képével jegyes nagy Zászlóját, védelméül mellé ezer lovasokat rendelvén. Midőn nagy pompával az egész sereg jelenlétében kezébe fogta Drágffy az Ország' drága kincsét, erős esküvéssel lekötelezé magát, hogy azt tőle csak holtával venné el az ellenség ; erre , régi szokás szerént lehuzatott sarkantyúja , annak jeléül , hogy a' Zászlótartó csúfos vissza futásról soha ne gondolkodjék. Erre a' sereg második rendébe helyeztetett. A' Magyar Vitézek első rende az ellenséggel öszve csapván , ha bár először hozzájok hajlott is a' szerencse Broderik és Istvánfy tanúsága szerént , a' szörnyü sok Pogányoktól vissza verettetett. Ennek okáért a' második is a' Törökkel kézre fogott. Ekkor Drágffy , bár melly vitézül viselné is magát , 's örjeivel egygyütt hathatósan védelmezné zászlóját, elnyomattatott végre a' sokaságtól ; 's erősen megsebesítettvén lováról letaszítottatott , és zászlójára borúltan megölettetett. Így pecsételé hitét véres halálával Drágffy , példát adván a' Haza és becsület - szeretet' törvényének telyesítésére.

Bárá Mednyánszky.

3.

Elmélkedés a' Philosophiáról, és annak hasznáról.

Nints talám egy Tudomány is, mellyet közönségesenn oly kevésbé értenének az emberek,
mint

mint a' Philosophiát : éppenn azt a' Tudományt, melyre minden embernek szüksége van — „quod „Aeque pauperibus prodest locupletibus aeque; „Aeque neglectum pueris senibusque nocebit”.

Horatius.

Mert, ha szinte addig elmennék is , mit te-
gyen szóról szóra a' Philosophia : itt akadnak fel:
mi legyen az a' Böltsesség, melynek Tudo-
mánya a' Philosophia? Innen lettek azok a' kü-
lönbségekféle balvélekedések , a' Philosophia
felől. Egyik úgy nézi a' Philosophiát mint olyan
tudományt, melynek legfellebbebb is az a' haszna,
hogy a' gondolatoknak mesterséges egybevetése,
elbontása, és éles hasogatása által az elmét kö-
szörűli, mely tehát tsupán az Oskola, nem az
Élet tudománya. Másik azzal tartja, hogy az nem
egyéb üres hangoknál, érthetetlen formuláknál,
haszontalan szörszál-hasogatásoknál; mellyet an-
nál fogva vagy tanulni sem kellene, vagy men-
tül elébb elfelejteni. Harmadik még veszedelmes-
nek is tartja, — a' Polgári rend, a' Vallás, a' jó
erkölts ellenségének (a' mit nem régibenn a' Fran-
czia Parlamentumbann is lehetett hallani) ezt a'
tudományt; melynek pedig az a' célja, hogy a'
Törvényt, a' Vallást megfundálja.

Ha ez így vólna: elveszettnek tartanám azon
időmet és fáradságomat, mellyet valaha a' Phi-
losophiára fordítottam; és ámbár engemet a' sors
ehez kötött, magam azonn vólnék, hogy ez a'
haszontalan, sőt veszedelmes tudomány ki-ir-
tódna.

Nem lehet azombann tagadni, hogy sok rész-
ben magok a' Philosophusok okai ezen értetlen-
ségnek, és az abból származott bal-vélekedések-
nek. Sokann ugyan is elfelejtkezvén a' Philoso-
phiának fő céljáról, és melleleg valókbann böl-

tselkedvénn, lélek gyötrő haszontalan szörszál hasogatásokonn, üress hangokonn, formulákonn kapkodnak: mint erre példák a' Scholasticusok; és a' mi időnkben Fichte. Mások, hogy méjj böltességüeknek tessenek, és magok körül szent ködöt (nimbus) vonhassanak, melyhez tsak a' béavattattnak lehessen közelíteni: a' Philosophiának érthető tiszta világos (popularis) állításait homályos szókba, formulákba burkolják: mint tselekedtek a' mi érésünkre Schelling, és a' kik vele tartanak. Végre, némellyek haszon keresésre, elméjek mutogatására fordították a' philosophálást; azt a' tudományt, mely a' Törvényt, a' Vallást hirdeti, alaton lelkekből származott alaton céljaiknak tévénn eszközévé, a' legszentebb igazságok ellen fordították fegyverül. Elfajúlt fiai a' Philosophiának! milyenek voltak a' régi időkbenn a' Sophisták; az újjabb időkbenn Voltaire, a' Francia Encyclopaedisták, 's a' t.

Nem tsuda, ha sokann, kik magok a' Philosophiáról gondolkodni, vagy nem tudtak, vagy resteltek, ezek által félre vivődtek, és a' Philosophiáról balúl itélnek.

De, ha a' tűz nem szünik meg hasznos dolog lenni, azért, hogy a' vigyázatlanság vissza élhet vele, és károkat tehet: ne mondjuk a' Philosophiáról is, hogy haszontalan, hogy veszedelmes, azért, hogy némellyek vissza éltek vele; azt a' mi a' Philosophiával bánóknak vétke, ne tulajdonítsuk magának a' Philosophiának. Szent tudomány a' Philosophia; az Élet, nem az Oskola tudománya; Böltesség tudománya.

Minden dólgunkbann kell lenni bizonyos célunknak: külömbenn cél nélkül futunk; minden igyekezeteink haszontalanok, nevettségesek. És minthogy célt érni eszközök nélkül nem lehet:

eszközöket kell elővennünk, mellyek által oda juthassunk. Ha jó a' célunk, és ahhoz alkalmas és ártatlan eszközt veszünk elő: okosann, jól tselekeszünk. Ha ez igaz egy egy dologra, foglalatosságra nézve: minden bizonnyal igaz arra a' 70—80, néha több esztendei foglalatosságra nézve is, mellyet Életnek mondunk. Kell lenni bizonyos céljának életünknek; és minden igyekezetünknek, munkánkknak, mint eszközöknek, arra kell sietni.

De fájdalom! sok embernek eszébe sem ötlik, mire való az élet: végig aluszszaák az életet; élnek és nem tudják hogy élnek; utaznak, mint az olyanok, kik (a' mint a' Poëta mondja) fő nélkül sok Országokat bójárnak; vakonn követik annál fogva indulatjaikat, kívánságait, a' szokást, mely sokszor rossz szokás; a' példát, mely sokszor veszedelemre vezet; és mikor eljő az utolsó szempillantás, nagy foglalatosságban, és semmit se tsinálásban találja őket. Sokann tesznek ugyan bizonyos cél magoknak az életbenn: de a' cél is rossz; az eszközök is, mellyeket ahhoz elővesznek, nem jók. Egyik azt tartja az élet céljának, hogy pénzt gyűjtsön az ember, „quaerenda pecunia primum — „Virtus post numerus; még pedig a' hogy tsak lehet „si possis „recte, si non, quocunque modo rem”: hogy osztánn legyen mit, a' minek pedig addig se vette hasznát, itt hagyni; és hogy az örökös bővölködése közben, a' szegény öreg bolondonn ne vethessen. Az ilyen embernek a' pénz nem eszköz, hanem cél: azért nem él vele. Neki az az eszköz, a' mi másnak cél: Feleség, Gyermek, Barát, Háza, mind tsak eszköz; mert azoknak pénzt kell hajtani. Másik ezt tévénn az élet fő céljává: él hal a' hírért névért, hivatalokért; nints soha előtte határ, nints az a' bölts non

plus ultra; epekedik, nyughatatlankodik; szüntelen hajtogatja a' nagyra-vágyás Daemonja; minden eszköz szent előtte, valami ezen célja felé viszi; a' mások romlásánn építi a' maga szerentséjét. Harmadik, azt tartván, hogy az ember azért él, hogy egyen, igyon, aludjon, 's a' t: a' haromi gyönyörűségek rabjává teszi magát, megalatsonítván emberi méltóságát.

A' midönn így vakoskodnak, így tévelyegnek az emberek; keresik azt, a' mit meg nem találnak: szövétneket gyújt, utat mutat a' Philosophia, megtanítván őket az életnek fő tzeljára, és megmutatván az arra alkalmas eszközöket. Ehez képest megesmértetvänn az embert magával; megmutatván annál fogva, hogy minden kívánságunkbann, tselekedetünkben ott van a' Magunk szeretete, és hogy valamig az ember ember lesz, nem is lehet, hogy magát ne szeresse, de nem is jó vólna, mivel úgy nem lenne ösztön valaminek tselekedésére — elvágnánk a' madár szárnyait, leszednénk a' hajó vitorláit, és azt kívánnánk hogy repüljön — ezt mondom megmutatván: azt következteti, hogy az embernek fő célja a' Bóldogság, vagy is az az állapot, mikor mind testének, mind lelkének jól van dólga — ment lévänn a' fájdalomtól, testi lelki gyönyörűségben él; hogy tehát következtetik az embert az emberi természetből, és erőszakot tesznek rajta, a' kik (mint a' Cynicusok, Stoicusok, Kánt) úgy nézik a' Bóldogságot, mint megtiltott fának gyümölsét.

Mivel pedig ezen célját az ember Társaság nélkül el nem érheti: hogy a' társaság fennállhasson, a' Maga szeretetét, a' maga bóldogsága kívánsát tartozik a' mások szeretetével, a' mások bóldogsága kívánsával megegyeztetni; nem szabad annál fogva mindent tselekedni,

a' mit éppenn magára való nézve jónak látna (a' mit Aristippussal, és Epicurussal megengedni az embernek, szintolyan képtelen és szintúgy extremum volna, mint magát magával megtagadtatni); vagynak bizonyos Kötelelességei, mellyeket tartozik megtartani; van Törvény, mellyet által nem hághat. Következésképpen szabad az embernek a' maga javát munkálódni: de úgy hogy az a' mások javával megállhasson. Melyből ismét következik, hogy mivel a' magunk javának a' másokéval egyezőleg való keresésébenn; és így a' mások java munkálódása által a' magunkénak munkálódásábann áll az Erköltsi-jóság — Virtus: a' Virtus, mint a' mely nélkül a' társaság fenn nem állhat, legfőbb eszköze a' boldogságnak; mellyet tehát azért kell tselekedni, mert a' boldoggá tesz.

Mivel pedig a' Virtus sok munkábann, nagy magunk meggyőzésébenn kerül; sokak azombann és nagyok a' vétekre való kísértetek: hogy a' virtus darabos és meredek útjänn annál bátrabb lábakkal járjunk, és a' kísértetekkel való küszködésbenn meg ne tsüggedjünk; megtanít a' Philosophia, hogy a' Virtus által, annak a' Fő-való-nak is, kire mint okára mutat a' világi dolgoknak természete, kitől függ az ember mint teremtés Teremtőjétől, kedvét megnyerjük, és tsak az által nyerjük meg; és hogy az a' Fő-való mint tökéletes igazságú Biró, egy más életbenn is, melyre ajtó nyílik a' sirból, büntetést és jutalmat osztogat.

Így tanít meg a' Philosophia az életnek céljára; így tanít meg böltsenn számlálni napjainkat. Így mutatja meg a' boldogságnak — a' virtusnak útát. Így mutatja meg a' Törvény a' Vallás fundamentomát, lelkét és hasznát. Így győz meg arról, hogy Virtus, Vallás nélkül nem lehet

bóldogság. Így hozza a' legszebb hármóniába a' Vallást az Erköltsiséggel. Így formál jó, és kegyes, egy szóval bölts embereket. Megöriz annál fogva a' testi gyönyörűségekenn, a' világi jókonn szer felett való kapástól, azoknak kelletinél feljebb való betsülésétől, álnok útonn módonn való keresésétől. Megöriz a' függetlenségtől, zabolátlanságtól (licence). Megöriz a' Vallástalanságtól, a' Vallásnak pajkos tsúfolásától (Freygeisterey).

„Svave mari magno turbantibus aequora ventis
„E terra magnum alterius spectare laborem.
„Non, quia vexari quemquam est jucunda voluptas,
„Sed quibus ipse malis careas, quia cernere svave est,
„Svave etiam belli certamina magna tueri
„Per campos instructa, tua sine parte pericli.
„Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
„Edita doctrina Sapientum templa serena;
„Despicere unde queas Alios, passimque videre
„Errare, atque viam palanteis quaerere vitae,
„Certare ingenio, contendere nobilitate,
„Noctes atque dies niti, praestante labore
„Ad summas emergere opes, rerumque potiri.
„O miseras hominum mentes! o pectora caeca!
„Qualibus in tenebris vitae, quantisque periculis
„Degitur hoc aevi, quodcumque est! —
Lucretius.

Az az:

Jól esik a' partról nézned, mikor a' szelek a' sík Tengert dúlják, más hogy bajlódik. Nem azért, hogy Kedves vólna akárkinék is veszedelme: hanem hogy Jól esik érezned, mely bajtól vagy te magad ment, Szép látnod, ha magad nem félhetsz, hogy hadakoznak

A' Harcznak kétes mezejére kiállva. De nincs szébb

Mint múlatnunk a' Böltseknek erős, tudománnyal
Tisztánn tündöklő, fellengős Templomaikbann :
Onnat alá nézvén látjuk mások szanaszélht hogy
Tévely'gnek, széllengve keresvén életék útját ;
Elméjek, születések nagyságánn vetekednek ;
Éjt napot egygyé tesznek ; nagy munkával özönre
Rakják a' kintset ; szert tesznek nagy hatalomra.

Óh nyomorúlt ember ! lám mely vak az emberi
elme !

Mely veszedelmek közt töltődik ez a' rövid élet
És mely sűrű éjj fedí!! —

Nem ok nélkül nevezték a' régi Görögök
azon Tudósaikat, kik a' világi dolgok természete-
tét, eredetét, okát vizsgálták ; és azokat, kik
ember társaiknak életre tartozó hasznos regulá-
kat, és törvényeket adtak, eleinte Böltseknek
(σοφοι) azután pedig Pythagorás után, ki ma-
gát Philosophusnak mondotta, Böltesség-barátin-
ak, azoknak tudományát Böltesség-tudomán-
nyának. (Láss, ha tetszik, ezekről bővebbenn
ezen Könyvbenn: Philosophia I. II. Darab. Deb-
reczen. 1813 — 1817.).

Ertsey Dániel.

4.

A' magyar nyelv' fő törvényjeiről. -

Eggy mind eddig nem író a' magyar — sem
nem a' csupa olvasó, sem nem a' tapasztalt
író, hanem a' magával egy ponton álló írni
készülő — kised publicumnak nyujtja philo-
logiai értekezését a' nyelv', különösen az ortho-
graphianak sarkalatos törvényjeiről. Ezt előre kel-
le feljegyeznie a' külömb külömb előitéletekre